

Breda, 4 september (waarnemingen van een inwoner, Joris van den Bergh):

'Op de Graaf Engelbrechtlaan (de nieuwe nog onbebouwde brede autoweg, die de Rijsbergse weg met de Baronielaan verbindt) trokken de vluchtende wereldveroveraars langs mij heen. Het was een verheugende, echt verkwikkende janboel. Men leefde er totaal van op. *Feldgrauen* die gisteren nog beefden voor de Duitse godheid die *Offizier* heet, staken nu de tong tegen die geweldige uit. Nog geen tien meter van mij vandaan bleef een auto, waarin vier hoofdofficieren waren gezeten, *en panne*. Zij zeulden de auto aan de kant van de weg en prutsten met hun hoogmoedige vingers aan de motor. Deze bleef halsstarrig weigeren. Twee der officieren snelden toen de weg op om te trachten een open vrachtauto, die vol soldaten zat, aan te houden. Zij wilden hun wagen door hen laten slepen. '*Scheisse*' schreeuwden de soldaten en de vrachtauto reed door. Kameraadschap bestond niet meer. Halflege auto's weigerden te stoppen om nog wat afgetobde soldaten op te nemen. Links van mij lag een soldaat kreunend op het betonnen wegdek. Slapend was hij van een auto gevallen. Zijn kameraden zagen hem vallen, maar de auto reed door. 'n Vrachtwagen vol soldaten sleepte een andere auto vol soldaten. Het touw waaraan de auto werd gesleept, brak. Men schreeuwde en vloekte, en 'n onderofficier trok woedend zijn revolver. '*Scheisse!*' ... en de voorste wagen reed door.

... Bezopen soldaten zaten op een wagen te zingen '*Wir haben den Krieg verloren!*' Anderen zwaaiden met cognacflessen en bralden dat de oorlog afgelopen was en dat ze *nach Hause* gingen. En deze wilde jachtende bende werd geflankeerd door rijen afgesloofde wrakkige soldaten die zich voortsleepten tot zij niet meer konden en aan de rand van de weg neerzegen ... Er waren er die hun laarzen hadden uitgetrokken en op gezwollen kousenvoeten voortsjokten.¹

De schrijver Antoon Coolen, ondergedoken in Vught, zag een week lang de Duitse colonnes in de richting van Hedel of Nijmegen rijden:

'Het is alles door elkaar. Een kleine pantserkolonne, fouragewagens, Rode Kruis-wagens, infanterie, artillerie, veldkeukens met zwaar gewapende jongens er op, die, puilend van de granaten, soms halthouden, naar beneden springen en geweldig stoken in hun fornuis, jongens van de *Luft[waffe]*, van de organisatie *Todt*, maar 't rijdt allemaal en alles heeft geweldig haast. Honderden auto's met slechts één inzittende: de man aan het stuur. Motoren met twee, drie man er op. Volgeladen vrachtwagens, en van alles wordt meegesjouwd: kachels, ketels, wasmachines, dorsmachines, zaaimachines, geslachte varkens, ganzen, kippen, schapen, geiten, kisten, stoelen, stofzuigers, paarden twee, drie aan leidsels mee. Soms, bij een oponthoud, proberen ze handel te drijven, maar veel succes hebben

¹ Joris van den Bergh: *De post in de Vloeiweide* (1945), p. 2-3.